

A Lengyel Kultúra és Könyvtára

Dávid Csaba

A budapesti Lengyel Kultúra 1951-ben jött létre a magyar és lengyel állam között megkötött kulturális egyezmény alapján. Ekkor még *Lengyel Olvasóterem* volt a hivatalos neve és a Váci utcában egy tágas üzlethelyiségben működött.

1964-ben költözött át az intézmény a jelenlegi helyére, a hatodik kerületi Nagymező utca 15., illetve Andrásy út 32. alá. A kulturális és tájékoztató tevékenység mellett ekkor jelent meg a kereskedelmi jelleg, vagyis könyv, hanglezem, valamint népművészeti és bizonyos kézműipari termékek árusítása. A Lengyel Kultúra Boltja, olyan árucikkek forgalmazásával foglalkozik, amelyeket alapvetően kulturális céllal hozatnak Lengyelországból.

A kiszélesített tevékenység és a helyváltoztatás alkalmával az Olvasóterem neve is megváltozott: Lengyel Tájékoztató és Kulturális Központ lett.

Az intézmény olyan időszakban kezdte el működését, amely mind Magyarország, mind Lengyelország számára nehéz, komor, mondhatni baljós volt. Egész Kelet-Közép-Európa kulturális élete számára az volt és ez kihatott az intézményben folyó munkára is. *Konrad Sutarski* úr, a jelenlegi igazgató véleménye szerint azonban arról nem érdemes beszélni, hogy az intézmény vezetői és dolgozói közül ki volt a fehér és ki a fekete, hiszen az kétségtelen, hogy a körülmények feketék voltak. Az igazgatóság és a személyzet tagjai között volt félnk és megalkuvó, de olyan is, aki igyekezett szépet és jót nyújtani. Így jöhetett létre az évtizedek során számos olyan rendezvény, amely ma is megállná a helyét, amely ma ugyanúgy élő, értékes eseménynek számítana, mint egy-két évtizeddel ezelőtt.

Azzal, hogy az „Olvasóterem” „Központtá” vált, a szó szoros értelmében vett kulturális tájékoztatás is többféle formát öltött. A jelenlegi, Nagymező utcai helyiségek között van kiállítóterem, moziterem, valamint a pince, amely klubként működik. Ez a klub ad helyet az írókkal, művészekkel, gazdasági szakemberekkel szervezett találkozóknak, a legkülönbözőbb vitaesteknek. (Érdekességként kell megemlíteni, hogy itt, ebben a klubban zajlott majdnem másfél évtizeddel ezelőtt *Bibó István* egyik legutolsó nyilvánosság előtti szereplése: a nagy magyar tudós egy vitaesten szólalt fel.)

Természetesen, a helyiségek között ott találjuk a könyvtárat is, amelynek állománya jelenleg tízezer kötetet számlál. Szinte természetesen

hangzik, hogy a könyvtár helyszűkével küzd. A könyvtáros *Elzbieta Byczynska* asszony szerint nem is olyan nagyon távlati terv szerint valószínűleg galériát kell építeniük, ugyanis csak fölfelé képesek terjeszkedni.

A gyűjtemény alapját negyven évvel ezelőtt a Nagykövetség adománya vetette meg. Ezt követően az alapvető ellátást a varsói külügyminisztérium biztosította, amelynek hatáskörébe a lengyel határokon kívül működő, állami, kulturális intézmények tartoznak. Az intézet saját pénzforgását a már említett bolt forgalma biztosítja, ebből jut kevéske a könyvvásárlásra is.

Az utóbbi években alakult ki és vált rendszeressé, hogy a budapesti Lengyel Kultúra a hazai (tehát lengyelországi) könyvkiadóktól kér ajándékba kiadványokat. Ennek érdekes változata az, amikor hazai kiadók számára rendelkezésre bocsátják a Kultúra helyiségeit, könyvkiállításokat, találkozókat szerveznek a számukra, ezzel is lehetőséget teremtve arra, hogy közvetlen, személyes kapcsolatot építsenek ki magyar könyvkiadókkal (esetleg szerzőkkel, fordítókkal). A kiállítás bezárása után az anyag ajándékként a könyvtár tulajdonába vándorol. Az elmúlt év során például a lengyel ifjúsági kiadó, a *Młodzieżowa Agencja Wydawnicza*, illetőleg a *Watra Kiadó* (nem tévesztendő össze a román szervezettel: a „watra” szó pászortüzet, tábortüzet jelent, a kiadó pedig turisztikai és kulináris kiadványokkal foglalkozik elsősorban) tartott ilyen kiállítást és hagyta örökül a bemutatott könyveket.

Nem lebecsülendő gyarapodási forrás az egyének adománya sem. A hosszabb magyarországi kiküldetésben itt dolgozó lengyelek visszatértükkor igen gyakran nem viszik magukkal az évek során felgyülemlett könyveket, hanem a Kultúra könyvtárának ajándékozzák. Ugyanez több ízben megesezt itt élő, azaz magyarországi honos lengyelek részéről is.

Mi a Lengyel Kultúra könyvtárának jelentősége? Ehhez vissza kell térnünk egy kissé az elmúlt évtizedekhez. A könyvtár jelentősége ugyanis összeforrott az egész intézet tevékenységével és jelentőségével.

1956 után Lengyelország jóval szabadabban lélegzett és számos szellemi érték került onnan Magyarországra. Közvéleményünknek az a része, amelyik még emlékszik az 56 utáni tizenöt esztendőre, általában a filmeket emlegeti, de a színház és az irodalom nem kevésbé fontos és újszerű, felfrissítő hatásokat hozott. Konrad Su-

tarski igazgató ezt így összegzi: Akkoriban a Lengyel Kultúra képes volt az érdeklődő magyar közvélemény számára bizonyos értelemben a „világra nyíló ablak” szerepét betölteni. A lengyel-ség képe Magyarországon a 70-es évek második felétől kezdett fokozatosan deformálódni. Az állami, politikai szinteken szünet nélkül érvényesülő őszintétlenség mellett mérgezően hatott a lengyel csencselők nagy tömege is. Ez a közhangulat kihatott a Lengyel Kultúra munkájára és megmutatkozott a megcsappanó érdeklődésben.

A könyvtár a változások közben is a maga halk eszközeivel igyekezett tájékoztatást nyújtani. Helyzeténél fogva számos olyan területe van, amelyekről nem mondhat le. Létezik lengyel nyelvű (és tematikájú) könyvtár az ELTE Lengyel tanszékén is, ugyanígy a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen is, van könyvtára a magyarországi lengyelek *Bem József Egyesületének* is, ezek azonban mind kisebbek a Nagy-mező utcai gyűjteménynél.

Elsősorban a lengyel szépirodalmat említjük, természetesen eredeti nyelvű könyvekről van szó, de ugyanitt föllelhető szinte minden, ami az elmúlt évtizedek során magyarul jelent meg. Szerzőket – még magyarul kiadott művek szerzőit is – csak mutatóba sorolhatunk fel: *Andrzejewski, Brandys, Gombrowicz, Herbert, Kapuscinski, Mickiewicz, Milosz, Prus, Reymont, Różewicz, Stachura...* Külön érdemes megemlíteni, hogy számos olyan művet tart a Lengyel Kultúra könyvtára, amelyre az általános iskolásoknak és a középiskolásoknak van szüksége (kötelező olvasmányok), hiszen a nagykövetség mellett az itt dolgozók gyermekei számára iskola működik. A régebbi irodalmat, a lengyel barokk és felvilágosodás gazdag anyagát elsősorban a lengyel szakos egyetemi hallgatók keresik és használják.

Természetes, hogy megtalálható az elmúlt évtizedekben lengyelül megjelent magyar könyvek jó része is. Van – lengyelül – harmadik irodalmak műveiből álló részleg is, ez gyakorlatilag csupán az itt élő, vagy itt dolgozó lengyelek érdeklődését elégíti ki. Hasonlóképpen az anyanyelvi érdeklődést hivatott kielégíteni a meglepően gazdag útikönyv- és turisztikai kiadványok, útleírások, népszerű földrajzi könyvek serege.

Külön jelentősége van annak, hogy a Lengyel Kultúra könyvtára – mint föltehetőleg leggazdagabb magyarországi lengyel nyelvű gyűjtemény

– igen jó politikai, politikatörténeti, történelmi és kultúrtörténeti részleggel bír. A könyvtár jellegénél és alapvető céljainál fogva ennek a gyűjteménynek igen fontos, informatív szerepe van. Ugyanez mondható el a művészettörténet, építészet, színházművészet és festészet tárgyköréről – ebben minden kétséget kizáróan ez Magyarországon a legjobb gyűjtemény lengyel nyelven és tematikában.

Időrendiségben külön fejezetet alkotnak azok a kiadványok, amelyeket „földalattinak” volt szokás nevezni, egészen 1990-ig.

Lengyelországban 1976-tól számítják a földalatti kiadói tevékenység megszületését. Lényeges tudatosítanunk, hogy ez a tevékenység a legkevesbé csak politikai (vagy politizáló) brosurák kiadását jelentette, hanem tanulmánykötetek és meglepően sok szépirodalmi mű közreadását is. A mennyiségileg és minőségileg fontos földalatti kiadói tevékenység új erőre kapott a második szakasznak nevezett 1980-1981-es időszakban, vagyis a *Szolidaritás* korában, amikor mintegy a „föld fölé” került, jogilag ugyanis továbbra sem volt legalitása, ám senki sem üldözte. A harmadik időszak 1981 december 13-tól, azaz a szükségállapot bevezetésétől majdnem napjainkig tartott. A cenzori hivatalt ugyanis csak a *Mazowiecki*-kormány számolta fel 1990 első felében.

Az óriási mennyiség feldolgozásához is idő kell, beszerzése is gondokat okoz. A korábbi években a Lengyel Kultúra könyvtárába is csak illegálisan, magánúton jutott el egy-egy földalatti kiadvány, most igyekeznek pótolni, amit lehet. A dolog jelentősége annál is nagyobb, mert a Kultúra vezetősége nagyrészt ezeknek a kiadványoknak a segítségével igyekszik a korábbi, el-

ferdített, deformált képet, amely újabban Magyarországon kialakult, igazságossá tenni, árnyalni.

Ízelítőül pl. a *Független Kiadóhivatal* (Niezależna Oficyna Wydawnicza NOWA) gondozásában megjelent politikai és szépirodalmi művek közül néhány, amelyek szintén a már említett, „helyben maradó könyvkiállítás” módszerével kerültek a könyvtár birtokába: *Hannah Arendt* A totalitarizmus gyökerei; *Leszek Kolakowski* Az inkonzekvencia dicsérete; *Jacek Kuron* Hit és bűn; *Bohdan Korzeniewski* Könyvek és emberek.

Könyveken kívül természetesen folyóiratok, napi- és hetilapok is találhatóak a könyvtárban, hiszen ez egyben olvasóterem is. Sőt, a lengyel nyelvű könyvtárak közül egyedül itt lehetséges helyben olvasni, tehát szó szerinti olvasótermi tevékenységet folytatni.

Minden, hazai politikai áramlat által kiadott napi- illetve heti sajtótermék megtalálható. Ezeket azonban csak korlátozott ideig képes a könyvtár megőrizni - helyhiány miatt. Fél száz folyóirat is érkezik, irodalmi, művészeti, színházi és egyéb témájúak, amelyeket éveken át megőriznek, csak utána kénytelenek selejtezni. A legfontosabbakat és legrangosabbakat (ilyen pl. a híres *Dialog*, színházművészeti és -elméleti, valamint a *Twórczosc /Alkotás/* című irodalmi folyóirat) azonban végleg megőrzik.

A könyvtárnak jelenleg ötszáz tagja van, közülük felerészben magyarok, felerészben lengyelek. A beiratkozás ingyenes ugyanúgy, ahogyan az olvasóterem helybeni használata és a kölcsönzés is. A könyvtár nyitvatartási ideje hétfőn és pénteken 10-13 óra, szerdán 15-17 óra, kedden és csütörtökön délelőtt és délután egyaránt fogadja a látogatókat.